

שִׁכְחוּ אוֹתָם בַּבַּיִת

יש שממתינות מול המחשב ומסתערות קדימה ברגע שההרשמה נפתחת. אחרות מוציאות סכומי עתק כדי לצאת לעבודה, אף שלפעמים היא הופכת לבלתי משתלמת. חלק מהאמהות מקיימות תורנות של טיפול משותף בילדים, או פשוט מרימות ידיים ונשארות בבית. המחסור החריף במעונות יום ובמטפלות מכה באמהות ומונע מהן להשתלב בתעסוקה, ובארגוני הנשים מזהירים: הרע ביותר עוד לפנינו

רחלי חלקי-בודה
איור: רעות בורץ

כ אשר ילדתי במזל טוב את בתי הרביעית גלי, התוכנית שלי היו ברורות מאוד: שלושה חודשי חופשת לידה בתשלום, עוד חודש והצי חופשה על חשבוני, והיידה, חזרה לעבודה. ואכן, לקראת תום פרק הזמן הזה התחלתי לראו לסידורים הגנוזים, ובראשם כמובן מציאת מסגרת טיפול לפעוטה. תחילה פניתי למעון היישוב, המוגדר "מעון סמל", כלומר מסגרת מפקחת ומסובסדת בכספי המדינה. אלא שהמנהלת הודיעה לי בצער שרק אין באפשרותה לקבל את גלי. המעון לא מצליח לגייס די מטפלות, וגם אם יימצאו כאלה – יש רשימת המתנה ארוכה של חניכים אפשריים.

הרחקתי למענות ביישובים הסמוכים, וגם שם נאמר לי אותו הרב – המקום מלא, אין אפשרות לפתוח עוד קבוצה כי אין מטפלות. מילא, אמרתי לעצמי, נלך למשפחתון פרטי, מקטמיום יעלה קצת יותר. להפתעתי הרבה, גם במקצה הזה כל שיחת טלפון נענתה בתגובה דומה: "מצטערת, אין לי מקום, וגם לשנה הבאה אני די סגורה". מטפלת אחת טיפרה בקול בוטח: "את לא מבינה מה הולך פה. נשים באות אליי שנייה אחרי הלידה, עם הפליה בידיים, ומבקשות להירשם. הייתה אפילו בחורה שהתקשרה ואמרה: 'אנחנו מתכננים היריון השנה, אפשר לשמור אצלך מקום?'"

הימים נקפו, ואני נאלצתי להישאר בבית עם הקטנה. כשישבתי פעם בחזר ההנקה של הקניון במעלהאודונים התיישה לידי בחורה חמודה שהחזיקה גם היא תינוקת. התחלנו לשוחח והתברר שהיא הצעירה עברה בכפר בכמה מעונות, ובהם גם המעון ביישוב שלי. מיד נדלקה הנורה: שאלתי אותה אם תרצה לעבור במשפחתון פרטי שאארגן בתואם עם היישוב. תוכלי לטפל תוך כדי כך גם בתינוקת שלך, הצעתי.

כאשר נפתחה ההרשמה במעון היישובי לשנה הבאה, זינקתי מיד על עמדת המחשב. כעבור כמה חודשים הוריעו לי "שהתקבלנו למעון". כן, גם תינוקת בת פחות משנה צריכה

צילום: יאיר ברות המצלמות

צילום: תמרה שי - מלאכה 90

טובה סיני, מפקחת חינוכית ארצית בתנועת נעמת: "יש לנו 180 מעונות, ובשני שלישים מהם פועלות ועדות קבלה. לפעמים יש ביקוש של 20 ילדים יותר מהתפוסה, ולפעמים 200. מדברים כבר על 150 אלף הורים שיזדקקו למסגרות ולא ימצאו, ואני מאמינה שהמספרים גבוהים אפילו הרבה יותר"

לעמוד בתנאי קבלה. חברות אחרות גילו שהן עדיין ברשימת המתנה. באותו הזמן עוד חשבתי שזו בעיה מקומית. אולי בפריפריה קשה לגייס כוח אדם למעונות ולמשפחתונים; אבל כשהתחלתי לשאול ולברר התקבלה תמונת מצב רוחבית ומדאיגה. "בליית ברירה נשאיתי חצי שנה עם הבן שלי כי לא מצאתי לו מסגרת", כתבה לי בפייסבוק רינה, אם לתינוק. "ארכיבה חודשים עברתי במשמרות לילה, וכשחזרתי הביתה הייתי עם הקטן במקום לישון. שרדתי בקושי", שיתפה הודיה. "התפטרתי מהעבודה בגלל המחסור במטפלות, אין לי מסגרת ואני עם המתוק בבית, בתקווה שעד ספטמבר יפתחו קבוצה לגיל שנה", קבלה רחל. "מצב הווה".

אילת מאור, תושבת מעלה-לבונה, מכירה את שני הצדדים של המטבע. היא אם לשתי קטנטנות – בת שלוש וחצי ובת שנה וחצי – ובעבר עברה בעצמה כמטפלת. "את חופשת הלידה השנייה הארכתי על חשבוני", היא

שקלים מגיל 15 ועד 33 חודשים. אם ההורים וכאים להנחה, המדינה "משלימה" להנחלת המעון את ההפרש. בשנה האמורה, 2018, נדחו 8,000 בקשות להתקבל למעונות; אפשר לשער שרבים מההורים האחרים אפילו לא ניסו. מנתונים שמספק לנו פורום מעונות היום עולה תמונה מראיגה במיוחד: בשנים 2020 עד 2022 נסגרו 122 כיתות מעון, ועוד כ-69 כיתות צפויות להיסגר בשנה הבאה.

צוואר הבקבוק העיקרי, אמרים העוסקים בתחום, הוא המחסור במטפלות. "זו רכבת, מטפלות מגיעות ועוזבות", אומרת מאור. "קשה למצוא עובדות יציבות בתחום, כי אף אחת לא רואה בו אופק מקצועי. לכאורה זה מעיד על תהליך חיובי – נשים מודעות יותר לאפשרויות שלהן, כולן רוצות קריירה ורוצות להגשים את עצמן – אבל ההשפעה ניכרת היטב בהיעז. הרבה ממנהלי המעונות מציבים אמות מידה בסיסיות למדי. או מביאים מטפלת שלא דוברת את השפה, או מישהי שיש לה קושי פיזי, וכך הנטל נופל על הצוות הצעיר יותר, והתוצאה היא ירידה נוספת במעמד המקצועי. כמה נשים חולמות להיות מטפלות? גם המעסיקים מתייחסים אליהן כ'כוח עבודה' ותו לא".

"בגלל מצוקת כוח האדם החלו להעסיק גם מטפלות מהמגזר הערבי", מספרת בכירה באחת מרשתות מעונות היום. "הן עובדות מצוינות, זה לא העניין, אבל רובן דוברות עברית ברמה בסיסית מאוד, אם ככלל. לקחת עובדת כזו למעון של תינוקות שרוכשים שפה – זה עשוי להיות בעייתי. בהרבה מעונות יש תפיסה חינוכית, מלמדים את הילדים על חגים ושבת, וגם סביב זה יכולה להיות בעייתיות".

לא פעם המצוקה הגדולה מחוללת יצירתיות. "צאנו בקמפיין פייסבוק כדי לגייס מטפלות", מספר צחי (שם בדוי), המוכר של אחד היישובים בבנימין. "הצענו שכר גבוה מהמקובל, הוספנו מענק התמדה, דאגנו להסעות מהבית ובחזרה, ערכנו ערבי גיבוש. ואחרי כל ההשקעה ברוחה של המטפלת, עדיין יש מחסור. אם מטפלת חולה אין כוח אדם שיחפה עליה, וקבוצה יכולה להיסגר בהתרעה קצרה. תחשבי מה זה בשביל ההורים, לקבל הודעה כזאת בבוקר. לפעמים מנהלת המעון נכנסת לקבוצות ומשמשת שם כמטפלת, במקום לעשות את העבודה שלה".

את הסיבות למצב תולה צחי בתקציב ובתקנון: "ממצע ההשקעה של מדינת ישראל בילד מתחת לגיל שלוש עומד על 2,700 דולר בשנה, לעומת 12,400 דולר במדינות ה-OECD. התקן המפוקחים בארץ הוא מטפלת אחת על שישה

ליאורה מינקה, יו"ר "אמונה": "זו עבודה קשה, והתגמול הוא שכר מינימום ועוד 700 שקל לחודש. בחוץ מציעים למטפלות אלטרנטיבות. המשכר התחיל מאז שהחליטו שיהיו שתי סיעות לכל גננת. ההחלטה הזאת עצמה הייתה מוצדקת, אבל התוצאה הייתה נהירה של מטפלות לגנים העירוניים"

תינוקות, ובמדינות ה-OECD הדרישה היא אחת לאיבעה. אישה שצריכה לטפל בשישה תינוקות במקביל עובדת יום עבודה קשה מאוד. הסטטיסטיקה הארצית מדברת על תחלופת כוח אדם של יותר מ-30 אחוז, בגלל שחיקה ותנאי גורם נוסף. "אין די גיוון גיליים באוכלוסייה, והמטפלות הן מבוגרות מאוד או צעירות מאוד. גם מבחינה חברתית-כלכלית, הגיוון ביישובים אינו גדול כמו בערים, ולכן ייתכן שלא יהיו די מטפלות".

עד לפני כמה חודשים, מעונות היום המוכרים כונו גם "מעונות תמ"ת" משום שהיו תחת פיקוחו של משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, שהפך זה מכבר למשרד הכלכלה. בינואר הועבר אגף המעונות למשרד החינוך, כמחשבה שהוא ידע להתמודד טוב יותר עם צרכי האוכלוסייה. "הרי אין דבר כזה, ילד בכיתה א'ף בלי מסגרת", מוסיף צחי. "ש חוק חינוך חובה, הוא קובע שהחינוך יהיה חינם, ולכן המדינה נכרכת לכך מבחינת כיתות ותיקה וכוח אדם. אז אולי יש יתרון בכך שהעניין את האחיות למשרד החינוך, כי הוא יודע לספק את הסחורה מבחינת כמות המסגרות. האיכות שלהן אולי לא תמיד גבוהה, אבל לפחות לכולם יש מענה".

"המחסור במטפלות פשוט לא ייאמן", אומרת ליאורה מינקה, יו"ר תנועת אמונה המפעילה מאות מעונות יום ברחבי הארץ. "מה שהכי עצוב לי הוא שאני לא רואה שמישהו במשרד החינוך פועל למצוא פתרון. מדברים כל הזמן על מורים ועל גננות ועל סיעות, ולא מתעסקים בכלל עם מעונות היום. הבטיחו לי שתהיה ועדת מחירים, והרברים לא מתקיימים. מאות קבוצות נסגרו או עומדות להיסגר, ויש מצוקה פסיכית של כוח אדם. כמי שנמצאת המון שנים במערכת, אני אומרת לך שלא היה דבר כזה מעולם".

את המחסור במטפלות תולה מינקה בכמה גורמים. "קודם כול, זו עבודה קשה מאוד, והתגמול הוא שכר מינימום ועוד 700 שקל לחודש. זה כלום ושום דבר. בינתיים ההורים נעשים תובעניים יותר, ובצדק, ובחוצ מציעים למטפלות אלטרנטיבות".

מה למשל? "לעבוד כסיעות בנגים. סיעת מקבלת בין 25 ל-30 אחוז יותר ממטפלת. העבודה שלה קלה יותר, כי אלו ילדים גדולים ולא צריך להחליף להם חיתולים. יש פחות שעות עבודה בכל יום, ומספר ימי העבודה מצומצם יותר, כי בנגים יש יותר חופשות מאשר במעונות. אז המטפלות הולכות לטעם".

"המשכר התחיל מאז שהחליטו שיהיו שתי סיעות לכל גננת. ההחלטה הזו עצמה הייתה מוצדקת, ואני לא תוקפת אותה, אבל התוצאה הייתה נהירה של מטפלות לגנים העירוניים. זה אופייני למדינות ישראל – נותנים פתרון במקום אחד, ולא מבינים את ההשלכות הרוחביות שלו במקומות אחרים".

יש מקצועות תובעניים שמציעים בהם פתרונות – אחיות עובדות רק חלק מהשבוע, וזה נחשב לחן למשרה מלאה. למה לא להנהיג מתכנתת דומה אצל המטפלות, וכך למנוע שחיקה?

"הפתרונות האלה עולים כסף. כדי שמטפלות יעברו חלק מהשבוע את

צילום: יאיר ברות המצלמות

צילום: תמרה שי - מלאכה 90

צילום: תמרה שי - מלאכה 90

איילת מאור, מעלה-לבונה:

"ישבתי עם הילדה תשעה חודשים בבית כי לא מצאתי מסגרת. בתחילת שנת הלימודים שלאחר מכן הכנסתי אותה למעון, ואחרי חודש התקשרו אלי, התנצלו ואמרו שאין להם מטפלות, ולכן נסגרת. אחרי הרבה חיפושים הצלחתי למצוא מטפלת. מבחינת המדינה, הילדים שלנו מתחילים את החיים בגיל שלוש"

איילו פתרונות אתן מציעות?
 "יש לשר את תנאי העסקה. גם משרד החינוך מכיר בצורך הזה, אבל ככל פעם שאנחנו מעלים אותו נכנס משתנה אחר. עכשיו אלה המורים, שכולם מדברים על השכר שלהם, קודם דיברו על הסייעות במשך חצי שנה, ואיכשהו השכר של המטפלות תמיד נבלע ומתמסמס. בשורה התחתונה, בספטמבר לא תהיה מסגרת לעשרות אלפי ילדים. אנחנו סוגרים מעונות, וכך גם הארגונים האחרים, משום שאין לנו כוח אדם להפעיל אותם. פתחנו מעון חדש במבנה מפואר באחת הערים, ואנחנו מפעילים בו רק שתי כיתות מתוך ארבע.

"יש לנו כיום 180 מעונות, ובשני שלישים מהם פועלות ועדות קבלה בגלל המחסור במקומות פנויים. לפעמים יש ביקוש של 20 ילדים יותר מהתפוסה, ולפעמים זה מגיע ל-200. מרברים כבר על 150 אלף הורים שיופדו במסגרות ולא ימצאו, ואני מאמינה שהמספרים גבוהים אפילו הרבה יותר, כי גם בנגור הפרטי מעונות צפויים להיסגר".

ליאורה מינקא מציינת עוד תהליך חיובי בעיקרו, אך בעל השפעות לוואי שליליות על המוטיבציה של המטפלות: הגברת הפיקוח והכנסת מצלמות לגני הילדים. "המצלמות האלה הפכו כלי בידי היסטריה של הורים, וגם מטפלת שלא עשתה רע יכולה להיגזק. היה לנו מקרה של שתי אמהות שהשתלולו במעון וטענו שהצוות מכה את הילדים. השוטרים כמובן הגיעו ולקחו את המצלמות, והמטפלה השעתה את המטפלות עד תום החקירה, ועד שיפלו בספיר לקח המון זמן. בינתיים יצאו פרסומים בעיתונות, המטפלות עברו שיימינג וכן הלאה. בסוף הוגש כתב אישום רווקא נגד האמהות, והמטפלות יצאו נקיות מכל רוב – ובכל זאת, שלוש מהן לא הסכימו לחזור לעבוד. הן אמרו: הספיק לנו, למה אנחנו צריכות לעבוד את החוויה הזאת?"

"אני בעד מצלמות, יש כמובן מקרים נוראים וצריך לטפל בהם. אבל המשטרה לא עובדת מהרע להרע, ולא מראה לנו את הצילומים. הורים יודעים את זה, וכבר נתקלתי במי שאמרו לנו 'אם לא תותירו על התשלומים, גניש תלונה על התעללות'. הייתה לי עכשיו תלונה על מעון באחת הערים הגדולות. שלושה חודשים לא הוגש כתב אישום, לא ראיתי אף סרטון, אבל בינתיים כל המטפלות השעו והמעון התפרק לגמרי. גם בנושא הזה יש לנו הצעות לשינויים בתקנות: אנחנו רוצות שיוגדרו למשטרה לחוות זמנים לטיפול בתלונות, אבל אנחנו לא מצליחות להוביל את זה".

מו"פ קוונטונים
 במשרד החינוך, שקיבל לידיו את האחריות על המעונות, לא מתכששים לצורך לשפר את תנאי העסקה של המטפלות. "כרע מתקיים שיה עם האוצר, ושכר המטפלות והסייעות נמצא

צילום: אילן נתן

"ההורה נכנס לחדר העבודה והילד נכנס לגן הילדים".
המייסדת גל חיים, מימין: מתחם "מאמיווק" ברעננה

החינוך משקיע בכך הון תועפות. לא שזה דבר רע – גם אנחנו משקיעות בהכשרות ובימי עיון – אבל ביקשנו שהמשרד יפנה כספים קודם כולל להשלום משכורות. רבות מהמטפלות עוזבות את העבודה אחרי שנה אחת, וגם אם תכשירו אותן זה לא ישתנה. אמרנו להם: את הכספים שכבר הצלחתם לגייס, תכניסו לשכר".

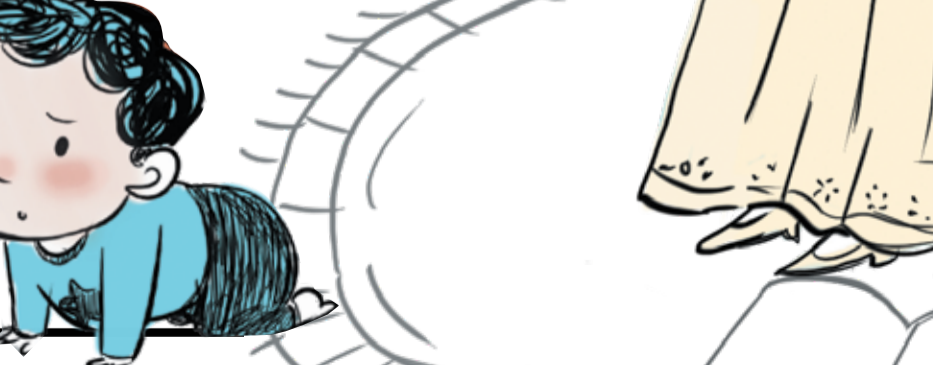
"נכון, חסרות מסגרות", אמרת טובה סיני, "אבל אם יהיו מסגרות ולא יהיה כוח אדם, לא

"בלית ברירה נשארתי חצי שנה עם הבן שלי כי לא מצאתי לו מסגרת", כתבה לי בפייסבוק רינה, אם לתינוק. "ארבעה חודשים עבדתי במשמרות לילה, שרדתי בקושי", שיתפה הודיה. "התפטרתי מהעבודה בגלל המחסור במטפלות, בתקווה שעד ספטמבר יפתחו קבוצה לגיל שנה", קבלה רחל

עם זה, ההכשרה של המטפלות תעצם אותן ותפחית את השחיקה. לשם כך גם הגדלנו את התקינה במעונות הסמל, ומהשנה הבאה תהיה מטפלת נוספת בכל כיתה מעון".

בעניין המצלמות אומרים במשרד החינוך: "אנחנו עובדים על שינוי החקיקה, וכבר יצא תזכיר בעניין כדי שגם מפקחת שלנו תוכל לפתוח מצלמה כחלק מתהליך בקרה שוטף. כך לא יהיה צורך לחכות למשטרה: אם יש חשד, פותחים מצלמות ובודקים. אם מוצאים משהו מרווחים, ואם לא – אפשר להמשיך הלאה והגן יישאר פתוח".

הבכירות ברשתות המעונות מכירות את התוכניות של משרד החינוך, וסבורות כי הן מנותקות מהצרכים האקטיים. "דיברנו איתם רק על שכר – והם התחילו להכניס הכשרות ומפקחים", טוענת מינקא. "משרד

צילום: מיכל מוריסק

התקרמנו במאומה. במשרד החינוך ממוקמים כרע בהגדלת הפיקוח, משום שהם מכניסים לתהליכי רישוי והכרה גם את המגזר הפרטי – אבל הם היו צריכים להקשיב למגזר הציבורי. כבר בראשית הדרך הסברנו להם שכרע, ההכשרה והפיקוח לא יתרו את הבעיה; זה באמת מהלך היסטורי, אבל אין כוח אדם לממש אותו. אלא שמשרד החינוך, מעצם טבעו, היה במילים אחרות, ההחבת המבנים לא תועיל אם אין על השולחן תוכנית סדרה להגדלת מספר המטפלות. ומה עושות בינתיים האמהות? ובכן, הן מתקמנות. יש כמובן מי שמוציאות נתח